

Στην Αθήνα του Κουμανταρέα

Η μελαγχολική ατμόσφαιρα του '70 και η πρωτεύουσα σήμερα με αφορμή την επανέκδοση της «Κυρίας Κούλας»

Του ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Σκέφτομαι συχνά τις αθηναϊκές πατριδες του Μένη Κουμανταρέα, όταν τυχαίνει να παίρνω τον ηλεκτρικό συνήθως από και προς Νέο Φάληρο. Πάιρνω το τρένο και κατεβαίνω στο Μοναστηράκι ή στη Βικτώρια, αλλά πρόσφατα κατέβηκα στον Άγιο Νικόλαο. Ήταν μια παρέκκλιση από το σύνθημα, καθώς μια αθηναϊκή περιπλάνηση με είχε τραβήξει προς τα εκεί. Η φαιά πατίνα των πολυκατοικιών έδινε μια όψη πρόωρου γήρατος αλλά μέσα στα στενά, εκεί όπου συναντά κανείς ακόμη εκείνη την αθηναϊκή ατμόσφαιρα με τα μικρά μαγαζιά, τις εξώθυρες σε ισόγεια και ημιπόγεια και τους βιαστικούς διαβάτες, έπιασα τον εαυτό μου να αναζητεί το κουτούκι, όπου ο Μίμης πήγε την κυρία Κούλα, στο πρώτο τους ραντεβού.

Είχα πρόσφατα ξαναδιαβάσει την «Κυρία Κούλα» του Μένη Κουμανταρέα, που επανεκδόθηκε από τις

«**Τοίχοι φαγωμένοι από υγρασία, μπαλκόνια με σιδεριές από δράκοντες και κύκνους, τ' ακροκέραμα σπασμένα στις στέγες...**».

εκδόσεις Πατάκη και είχα και πάλι βυθιστεί σε εκείνη τη μελαγχολική αθηναϊκή ατμόσφαιρα της δεκαετίας του '70. Εχουν περάσει πάνω από 40 χρόνια από τότε που «Η κυρία Κούλα», φρέσκια νουβέλα εκείνα τα χρόνια (γραμμένη το 1975) εξιστορούσε την υγρασία ενός ερωτικού σπασμού, ανάμεσα σε έναν νεαρό και μια ώριμη γυναίκα. Το τρίτο πρόσωπο της ιστορίας ήταν η ίδια η Αθήνα, με εκείνο το βαθύ, άρρητο αλλά πάντα ορισμένο, αναγνωρίσιμο και αδιαπραγμάτευτο αποτύπωμα μιας ασύλευτης πόλης.

Θυμάμαι τον ηλεκτρικό εκείνων των χρόνων, με τον μουντό φωτισμό, τα βαγόνια τα ξύλινα («τα πολυκαιρισμένα» σαν «βετεράνοι») και τα άσπρα («τα καινούργια») αυτά που περιγράφει ο Κουμανταρέας, γεμάτα «καραγματιές από σουγιάδες». Με εκείνο το κλωμό φως, τα βαγόνια ήταν βυθισμένα σε μια καταθλιπτική στρώση μοναξιάς, ιδίως όταν νύχτωνε. Μα, μήπως και σήμερα έτσι δεν είναι;

«Η κυρία Κούλα» με τη νέα εξοδό της στα βιβλιοπωλεία αλλά και στο θέατρο, όπως και η «Βιοτεχνία Υαλικών», που μεταφέρει όλη την πνι-

Γυναίκα στον ηλεκτρικό της Αθήνας, δεκαετία του '80. Φωτογραφία του Κωνσταντίνου Πίττα από το βιβλίο του «Αθήνα, πόλη των γυναικών» (έκδοση 2017).

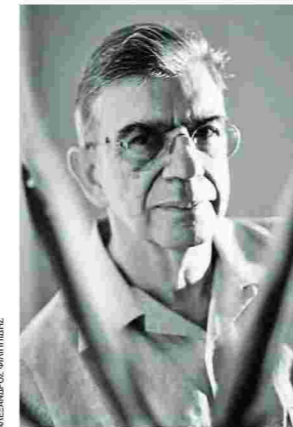
Γιάννης Τσαρούχης, «Σπίτια κοντά στην οδό Πειραιώς» (ΑΓΕΤ-Ηρακλής, 1964). Η ατμόσφαιρα της «Βιοτεχνίας Υαλικών».

χτή ατμόσφαιρα από το Γκαζοχώρι, εξακοντίζουν στο σήμερα την αθηναϊκή μυθολογία με ένα τρόπο αιφνιδιαστικά επίκαιρο. Τα σαράντα χρόνια που μας χωρίζουν από τη δεκαετία του '70 οδηγούν το βλέμμα μπρος και πίσω. Η αθηναϊκή γραφή του Κουμανταρέα, γέννημα του μεταπολιτευτικού οίστρου, ανανέωνε το αστικό συνεχές που κορυφωνόταν

προδικτατορικά, κυρίως μέσα από μια πένθιμη ελεγεία τσαρουχικής υψής. Επιστρέφοντας, σήμερα, στον Άγιο Νικόλαο, ανάμεσα στα στενά, εκεί όπου ο Κουμανταρέας έβλεπε «καγκελιές πόρτες» που έδιναν σε «κίπους αναμικτούς», με «κάτι νερατζιές που ξέχυναν ένα άρωμα, χειμωνιάτικο, ξεθυμασμένο», επιζεί αυτή η αποχυμωμένη ανάσα που

ξεφεύγει από καταγωγή, κλειστά σπίτια και μισοσκότεινες κάμαρες.

Δεν ξέρω αν είναι η δύναμη του συνειρμού, αλλά έχω την εντύπωση ότι η γκαρσονιέρα του Μίμη στον Άγιο Νικόλαο, εκείνο το «μικρό δωμάτιο, σαν κουκέτα καραβιού, στολισμένο στους τοίχους με πόστερ και γυμνές γυναίκες», επιζεί και σήμερα σε πολλαπλές εκδοχές. Είναι

Ο Μένης Κουμανταρέας.

εκεί όπου η γεύση του σήμερα ανακαλεί εκείνη τη θαμπή ανάμνηση ενός πρόσφατου χθες. Στην Αχαρνών, καθώς περπατούσα τις προάλλες, έφερα στον νου τα λόγια του Κουμανταρέα, που βάζει τον Μίμη και την Κούλα να βαδίζουν εκεί ένα βράδυ, πίσω στα 1975, με την Αχαρνών, «έρμη από αυτοκίνητα»... «Μέσα από τις πολυκατοικίες ξε-

φευγαν οι ανάσες των κοιμισμένων (...) ο δρόμος βούλιαζε σ' ένα φως υποτονικό κι η μια επιγραφή ήταν συνέχεια της άλλης. Καταστήματα ειδών ιματισμού, επιπλάδικα, πιτοάδικα, σουβλατζιδικά, όλα με τα ρολά κατεβαμένα και μέσα στις βιτρίνες παντού μια λάμπη γαλάζια-γκρίζα νεκρική». Θυμίζε εκείνη την άλλη περιγραφή από τη «Βιοτεχνία Υαλικών»: «...ένα κύμα νοτιάς έπεσε πάνω στην πόλη. Το Γκάζι γέμισε ατμούς, οι έξοδοι του Ηλεκτρικού έφραξαν από τσαλαπατημένα κορμιά. Σ' έπανε δυσκολία και ν' αναπνεύσεις».

Απειλή ασφυξίας

Να μιλάει για μια διαρκή απειλή ασφυξίας ο Κουμανταρέας, που απλώνεται στην πόλη μέσα από ατμούς που βγαίνουν από κάμαρες και βαγόνια; Σήμερα, η ίδια αίσθηση επιζεί σε πολλά κομμάτια της Αθήνας, σε σημείο που αυτή η πλιόλουστη πρωτεύουσα να έχει ένα δικό της τύπο αστικού malaise. Ίσως αυτό να είχε κατά νου ο Κουμανταρέας καθώς παρατηρεί με τη δική του απόσταση των 30-40 χρόνων πίσω ομοιότητες, που «θυμίζουν Κατοχή»... «μέσα από τους λέβητες και τις καμινάδες», με τους ατμούς που ανέβαιναν «τυλίγοντας το τετράγωνο σε ομίχλη».

Στην Αχαρνών ή στην Πειραιώς, στα στενά του Αγίου Νικολάου κάτω από τις γραμμές, εκεί όπου οι κωνεμένοι μύθοι της Αθήνας επιζούν κακοφορμισμένοι, βλέπω και σήμερα αυτά που ίσως τραβούσαν το βλέμμα του Κουμανταρέα. Τα παλιά σπίτια -κουφάρια, «τοίχοι φαγωμένοι από υγρασία, μπαλκόνια με σιδεριές από δράκοντες και κύκνους, τ' ακροκέραμα σπασμένα στις στέγες». Ζυμωμένα και χαρακωμένα σαν τα χέρια της κυρίας Κούλας, χέρια που είχαν «σιδερώσει, μαντάρει, καταχωρίσει χιλιάδες λογαριασμούς». Εκείνο το τσαρουχικό πένθος που είχε διαποτίσει τους πόρους μιας Αθήνας σε απόσυρση.

Το ξαναδιάβασμα της «Κυρίας Κούλας» με οδήγησε σε μια συγκριτική αθηναϊολογία σε χρονικούς κύκλους μεγάλης διαμέτρου με διατομές και επικαλύψεις αιφνιδιαστικές. Διαπιστώσεις που κλονίζουν τη βεβαιότητα για το καινοφανές του αθηναϊκού εποικοδομήματος.

Θεατρικά ανεβασματα: «Η κυρία Κούλα» (Faust, σκην. Εφρ Θεοδώρου) - «Βιοτεχνία Υαλικών» (Φούρνος, από 21/2, σκην. Αγγελος Χατζάς). Επανεκδόσεις από τις εκδόσεις Πατάκη.

